

3. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах / Гуревич Р. С. – К. : Вища шк., 1998. – 229 с.
4. Гутиря Л. Г. Сучасна перукарська справа: підруч. для проф.-техн. закладів / Гутиря Л. Г. – Харків: Фоліо, 1997. – 464 с.
5. Милованова В. И. Преподавание курса «Парикмахерское дело»: метод. пособие для СПТУ / Милованова В. И. – М.: Высш. шк., 1988. – 111 с.

*В статье рассматриваются проблемы организации учебного процесса. Раскрываются теоретические аспекты преподавания специальных дисциплин и методики проведения профессионально направленных коллективных творческих дел у ПТУ. Особенное внимание уделяется видам позаурочной работы, их специфическим особенностям при подготовки учеников с профессионального обучения.*

*У статті розглядаються проблеми організації навчального процесу. Розкриваються теоретичні аспекти викладання спеціальних дисциплін і методики проведення професійно направлених колективних творчих справ у ПТНЗ. Особлива увага приділяється видам позаурочної роботи, їх специфічним особливостям підготовці учнів з професійного навчання.*

*This work is devoted to the problems of good organization of the process of training. The theoretical aspects of methodology of the teaching of book-keeping at colleges are considered in this work. Great attention is paid to the hairdressing (hairdressing designer). Nail – designer their special features in the process the training of the students at colleges.*

УДК 82(07):377.1  
ББК 74.200

Т.І. Рузяк  
м. Львів, Україна

### ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ВИЩИХ ПРОФЕСІЙНИХ УЧИЛИЩ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) та нові державні стандарти професійної освіти висувають нові вимоги до майбутніх фахівців. Удосконалення підготовки кадрів для сфери обслуговування — одна з найважливіших умов підвищення соціальної ефективності та якості обслуговування населення, задоволення попиту споживачів. Характерною особливістю робітників сфери обслуговування є те, що стосунки фахівця з користувачем обслуговування належать до кола професійних обов'язків і регламентуються як правовими, так і моральними нормами. У зв'язку з цим, поряд із професійною майстерністю особливого значення набувають моральні якості робітника, його ставлення до праці, культура спілкування з клієнтами, вияв ініціативи у пропонуванні обслуговування. Актуальність проблеми формування професійної культури майбутніх фахівців зумовлена наявністю потреби суспільства у висококультурних кадрах, інноваційні вимоги до сучасного фахівця потребують перегляду організації, змісту, методик і технологій професійної освіти у вищих професійних училищах.

У науково-педагогічній літературі відображена низка питань щодо дослідження формування загальної та професійної культури фахівця (Г. Балл, І. Зязюн, С. Гончаренко, Г. Васянович, Г. Дегтярьова, О. Музальов, Л. Руденко, М. Лобур), професійної культури як інтегративного чинника фахової підготовки і виховання учнів професійно-технічних навчальних закладах (О. Траверсе), професійної культури учнів професійно-технічних навчальних закладів (В. Орлов) та ін.

Аналіз цих робіт, а також стан практики свідчать, що залишаються нерозв'язаними суперечності між соціальними вимогами до професійної культури робітника і реальним її рівнем у випускників вищих професійних училищ; необхідністю передачі молоді емоційно-ціннісного досвіду та недостатньою мотивацією учнів вищих професійних училищ до

сприйняття професійної культури внаслідок перевантаження учнів споживацькими принципами порівняно з творчими установками відносно життя і культури; інтегративним характером професійної культури та фрагментарністю її формування у навчально-виховному процесі вищих професійних училищах; об'єктивною необхідністю формування професійної культури фахівців сфери обслуговування і недостатньою підготовленістю викладачів до цієї діяльності; потребами та реальним рівнем науково-методичного забезпечення формування професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування. Виявлені суперечності вимагають зміни підходів до підготовки фахівців сфери обслуговування, нових взаємовідносин між суб'єктами навчального процесу, обґрунтування педагогічних умов формування професійної культури.

**Метою статті є** обґрунтування педагогічних умов і моделі формування професійної культури фахівців сфери обслуговування у вищих професійних училищах.

Серед навчальних закладів професійної освіти, які здійснюють підготовку висококваліфікованих фахівців для сфери обслуговування, важливу роль відіграють професійно-технічні навчальні заклади з багатоступеневим навчанням. Сучасний висококваліфікований фахівець має бути не лише спеціалістом у професійній сфері, а й високоморальною, духовною, культурною людиною.

Формування професійної культури учнів вищих професійних училищ ускладнюється недостатньою мотивацією учнів та їх неготовністю до сприйняття професійної культури внаслідок перевантаження учнів споживацькими принципами порівняно з творчими установками відносно життя і культури. Важливим чинником недостатнього рівня сформованості професійної культури учнів вищих професійних училищ є і недостатня підготовленість викладачів та інженерно-педагогічних працівників до цієї діяльності. Це зумовлює доцільність розробки теоретичних основ і методичних розробок щодо формування професійної культури учнів вищих професійних училищ сфери обслуговування. Це формування базується на розроблених нами таких педагогічних умовах: забезпечення готовності викладачів та інженерно-педагогічних працівників до формування професійної культури учнів на основі інтеграції видів культури; забезпечення готовності учнів вищих професійних училищ до сприйняття професійної культури; формування професійно-культурологічної компетентності учнів вищих професійних училищ на основі виявлених особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування та визначення її культурологічної складової в контексті соціального та навчального середовища сучасного суспільства.

Виходячи зі специфіки професійної діяльності майбутніх фахівців сфери обслуговування, ми обрали підходи, які відповідають педагогічним умовам, етапам і компонентам формування професійної культури, а саме: гуманістичний та організаційний підходи – для цілепокладання, підготовки та забезпечення формування професійної культури учнів ВПУ, де основою формування професійної культури учнів є діяльність викладачів та інженерно-педагогічних працівників, яка ґрунтується на сформованості й єдності професійно-педагогічної та культурологічної підготовки; особистісний та аксіологічний підходи – для роботи з учнями в процесі підготовки їх до сприйняття професійної культури, що передбачає орієнтацію на розвиток особистості та забезпечення готовності до сприйняття професійних цінностей і культурологічних основ професії; компетентнісний і культурологічний підходи – для гармонізації професійної та культурологічної складових підготовки на основі ціннісного ставлення особистості і підготовки до розвитку професійних компетенцій майбутнього фахівця.

Підходи визначають відповідні компоненти формування професійної культури учнів вищих професійних училищ сфери обслуговування: організаційно-цільовий, мотиваційно-ціннісний, професійно-культурологічний.

*Організаційно-цільовий компонент* передбачає уміння педагога поставити цілі формування професійної культури та послідовно здійснювати їх як реалізацію поетапних завдань. Відповідно показниками сформованості цього компоненту є уміння відстоювати і обґрунтовувати власну позицію, критично мислити, здійснювати самовиховання. Підкреслимо взаємозалежність показників професійної компетентності, що набувається, і конкретних професійно-орієнтованих аспектів культурологічної роботи педагога, що сприяє досягненню необхідних якостей особистості учня:

*Мотиваційно-ціннісний компонент* відображає інтерес і позитивне відношення до творів мистецтва, до явищ культури; художню оцінку творів мистецтва й навколишнього життя, прагнення перетворювати знання у переконання щодо необхідності формування культури спілкування, позитивних особистісних якостей, які відображають переживання людиною свого ставлення до поведінки, вимог, вчинків, дій; бажання усвідомлювати, в яких стосунках із оточенням вона перебуває, і відповідно до цього коригувати свою поведінку. Показником сформованості цього компоненту є переконаність у необхідності самовиховання та самовдосконалення, соціально цінні мотиви поведінки.

*Професійно-культурологічний компонент* передбачає наявність певного обсягу необхідних знань для оволодіння культурою спілкування. Основними показниками цього компоненту є усвідомлення потреби у формуванні культури спілкування, розуміння її необхідності для повсякденного життя та забезпечення взаєморозуміння у майбутньому, спрямованих на створення позитивного мікроклімату в колективі.

Назване вище визначає склад і функції моделі, яку розглядаємо як цілісний структурно-функціональний аналог реального педагогічного процесу щодо формування професійної культури.

Нині молодь шукає (часто підсвідомо) альтернативу, яку доцільно їм запропонувати в системі формування справжньої культури: спочатку шляхом критичного аналізу, зокрема на матеріалі сфери обслуговування. Зауважимо, що дуже важливим є проблема відсутності запиту з боку багатьох учнів щодо формування культури. Тому важливою передумовою формування професійної культури є саме сформувати в учнів зацікавлення, бажання сприймати відомості та засвоювати уміння. Не менш важливим є і реальна оцінка контингенту вищих професійних училищ у цьому контексті.

Сучасна практика свідчить, що культурний досвід учнів складається з багатьох, часто суперечливих, нашарувань, серед яких переважає видовищний синтез мистецтв, що сформувався в розвинену індустрію реклами, естради, телебачення, комп'ютерних технологій. Більшу довіру в учнів нині викликає візуальний образ, ніж літературний; учні відвикають від художньо-естетичного коду слова їм важко відділити мистецтво від його неякісної імітації.

Ми вважаємо необхідним розгляд процесу заздалегідь запланованого формування професійної культури у вищих професійних училищах як альтернативного до стихійних процесів формування культури сучасними чинниками (засоби масової інформації, негативні приклади з галузі, фальшиві уявлення побутового характеру, сім'я, формальний підхід до формування культури у ВПУ тощо). У сучасних умовах важливо не стільки формувати професійну культуру (класичні основи відомі давно і всім), скільки виправляти і коригувати стихійно сформовані в учнів неправильні, антикультурні уявлення та установки. Для цього необхідна педагогічна підтримка виявленого позитиву. Доцільно перенести акценти з культури зовнішнього етикету (хоч вони теж потрібні як необхідна умова) на внутрішню, яка дійсно формує культуру особистості (для цього формальні знання та навички повинні перерости у переконання та потреби особистості). Важливо також чітко усвідомити, що теоретично неможливо сформувати професійну культуру у всіх учнів однаково, тому доцільно передбачити елементарний, нормальний і високий рівні.

Аналіз готовності учнів сприйняти культуру, що офіційно формується у вищих професійних училищах показує нагальну необхідність підготовки до такого сприйняття, оперуючи чинниками, на які можна впливати. І після цього буде успішним формування професійної культури учнів, для якого можна вибрати відпрацьовані класичні схеми. Тому ключовим моментом нашого дослідження є те, що вперше у формуванні професійної культури учнів вищих професійних училищ сфери обслуговування робиться акцент саме на врахуванні готовності учнів до сприйняття культури.

На сучасному етапі важливим є подолання негативного ставлення учнів до культури і пропедевтична мотивація (для появи запиту в учнів) як формування готовності учнів сприйняти культуру, іншими словами формувати в першу чергу ставлення до професійної культури. Пропедевтичну мотивацію сприйняття професійної культури поділяємо за чинниками впливу на прагматичні та моральні, причому прагматичні доволі сильні, а моральні відносно слабкі і саме їх треба посилювати. Професійна культура працівника сфери обслуговування передбачає наявність у нього здатності до моральної творчості, володіння професійними знаннями, уміннями й навичками, серед яких значне місце займають навички культурного спілкування, адекватного донесення інформації, естетизація процесу надання обслуговування.

Для ефективного формування професійно-культурологічного компонента є зміна ставлення до культурологічного компонента професії і в учнів, і в педагогів. Доцільно ліквідувати беззмістовні втрати часу на так звані позаурочні заходи, що носять формальний характер, та ввести цілеспрямовані курси, позаурочні заходи, які виходять від учнів і сприяють глибшому усвідомленню ними необхідності в оволодінні спеціальними знаннями та професійною культурою, в активному прагненні до такого оволодіння.

Найважливішою передумовою формування професійної культури можуть стати навчальні дисципліни, що мають культурологічну спрямованість. Програми таких курсів мають у центрі проблему вивчення історії і теорії розвитку культур як єдиного процесу, що розвивається, містять у собі знання з таких наук, як культурологія, філософія, етика, психологія, педагогіка, людинознавство, естетика, релігієзнавство. У першу чергу доцільно забезпечити психологічні передумови формування професійно-культурологічного компонента. У контексті підготовки фахівця сфери обслуговування важливу роль займає уміння уникати конфліктів і правильно знаходити шляхи виходу з нього.

Гуманітарні предмети у системі професійно-технічної освіти посідають значне місце, а їх роль у процесі формування особистості визначається передусім тим впливом, який вони мають на цей процес. Художня література є засобом збереження і розвитку цивілізації, на її основі формуються загальнолюдські та професійні цінності майбутнього фахівця. На жаль нині знизився інтерес молоді до літератури. Сучасне покоління, захоплене інформаційним потоком, не знаходить часу для ознайомлення з шедеврами вітчизняної і світової літератури. Одним із небагатьох шляхів є освоєння обов'язкової загальноосвітньої програми, однак, якщо у середній школі література є одним із провідних навчальних предметів, то у професійних закладах її освітній рейтинг значно знижується.

Нами розроблений факультативний спецкурс «Формування професійної культури фахівця сфери обслуговування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін». Предметом вивчення цього курсу є формування професійної культури учнів на основі вивчення гуманітарних дисциплін, таких як зарубіжна, українська літератури, українська мова, історія, соціологія, право, філософія, ділова українська мова, мистецтво ділового спілкування, релігієзнавство, культурологія, психологія спілкування та етика ділових відносин у сфері побуту.

Особливістю спецкурсу є його наскрізний характер. Навчальна програма розрахована на чотири курси навчання учнів у вищих професійних училищах. Спецкурс базується на І році навчання на знаннях з предметів: українська мова та література, зарубіжна література,

історія України, всесвітня історія, географія; на II році – ділова українська мова, соціологія, політологія, культурологія, релігієзнавство, на III році – іноземна мова, основи правознавства, філософія. На IV році навчання під час переддипломної практики систематизуються одержані знання та проводяться практичні заняття.

Використовуючи виявлені нами ефекти «пересичення», які подають засоби масової інформації та бульварне середовище, перш за все формується в учнів уміння критично аналізувати культурологічне середовище (особливо професійне середовище). На цій основі з'являється в учнів запит і інтерес до питань професійної культури, що дає можливість далі розвивати мотивацію формування культури в учнів вищих професійних училищ. Для фахівці сфери обслуговування їх професійна і загальна культура пов'язані тісніше, ніж у інших фахівців, тому такі важливі умови готовності до сприйняття культури, а також якнайповніше урахування особливостей сучасного навчального та позанавчального середовища та комплексного впливу усіх чинників

Таким чином, цілеспрямований процес формування професійної культури сприяє підвищенню рівня професійно-культурологічної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування при реалізації таких педагогічних умов: забезпечення готовності викладачів та інженерно-педагогічних працівників до формування професійної культури учнів на основі інтеграції видів культур у цілісну професійно-культурологічну компетентність учнів вищих професійних училищ сфери обслуговування; забезпечення готовності учнів вищих професійних училищ до сприйняття професійної культури; формування професійно-культурологічної компетентності учнів вищих професійних училищ на основі виявлених особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування та визначення її культурологічної складової в контексті соціального та навчального середовища сучасного суспільства.

До подальших напрямів дослідження відносимо: виявлення впливу сформованості професійної культури фахівця сфери обслуговування на окремі спеціальності та розробка професійно-культурологічних моделей фахівців сфери обслуговування.

### Література:

1. Беспалова С. В. Формирование основ профессиональной культуры будущего специалиста [Электронный ресурс] : / С. В. Беспалова, Л. И. Мищенко. — Режим доступа: <http://www.avpu.ru/proect/sbornik2004/sod.htm>
2. // <http://www.avpu.ru/proect/sbornik2004/sod.htm>
3. Богатирьова Г. А. Формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Г. А. Богатирьова. — Кіровоград, 2007. — 20 с.
4. Васянович Г. П. Етнопедагогіка і морально-етичне виховання учнів: навч.-метод. посіб. / Г. П. Васянович, П. І. Черніков. — Прилуки: в-во, 1995. — 24 с.
5. Данилова Т. Е. Особенности формирования профессиональной культуры старшеклассников на уроках литературы / Т. Е. Данилова, С. Б. Нарзулаев, В. Н. Куровский // Современные проблемы профессиональной и деловой культуры : . — Челябинск: в-во, 2001. — С. 22—25.
6. Донець З. Менталітет молоді і предмети культурознавчого циклу / Зоя Донець // Освіта і управління. — 2002. — Том 5. — № 3. — С. 178—187.
7. Зимняя И. А. Общая культура в системе требований государственного образовательного стандарта / И. А. Зимняя, Б. Н. Боденко, Т. А. Кривченко, Н. А. Морозова — М.: ИЦ проблем качества подготовки специалистов, 1999. — 67 с.
8. Миропольська Н. Є. Стан сформованості художньої культури учнів / Н. Є. Миропольська // Педагогіка і психологія. Науково-теоретичний та інформаційний журнал Академії педагогічних наук України. — К., Педагогічна думка. — 2001. — № 2 (31). — С. 49—57.
9. Руденко Л. А. До питання професійної підготовки фахівця для сфери обслуговування / Л. А. Руденко // Гуманітарний вісник : зб. наук. праць кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін / гол. ред. Г. П. Васянович. — Львів : Львівський державний фінансово-економічний інститут, 2002. — С. 91—97.
10. Рузак Т. І. Формування світоглядних знань студентів технічних коледжів під час вивчення зарубіжної літератури // Педагогіка і психологія професійної освіти. - №5. — 2003. — с. 129-138.

11. Щеголева Т. Л. Формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. Л. Щеголева. — Хмельницький, 2007. — 20 с.

*У статті обґрунтовано педагогічні умови і модель формування професійної культури учнів вищих професійних училищ сфери обслуговування. Обрано підходи, які відповідають педагогічним умовам, етапам і компонентам формування професійної культури: гуманістичний, організаційний, особистісний, аксіологічний, компетентнісний і культурологічний. Висвітлено розроблений автором факультативний спецкурс.*

**Ключові слова:** професійна культура, вище професійне училище, сфера обслуговування, учні вищих професійних училищ

*В статье обоснованы педагогические условия и модель формирования профессиональной культуры учащихся высших профессиональных училищ сферы обслуживания. Избраны подходы, которые отвечают педагогическим условиям, этапам и компонентам формирования профессиональной культуры: гуманистический, организационный, личностный, аксиологический, компетентностный и культурологический. Отображен разработанный автором факультативный спецкурс.*

*Pedagogical terms and model of forming of professional culture of studying higher professional schools of sphere of service are grounded, approaches, which respond to the pedagogical conditions, stages and components of forming of professional culture, are select: humanism, organizational, personality, values, jurisdiction and cultural. The optional special course developed an author is represented.*

УДК 377  
ББК Ч 46

І.М. Савченко  
м. Київ, Україна

## ОСОБЛИВОСТІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПОЧАТКОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: ДЕФІНІТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

**Мета статті** полягає у дефінітивній характеристиці наукового апарату дослідження з проблеми стандартизації в системі початкової професійної освіти Російської федерації, що є однією з умов формування релевантної методології дослідження.

Динамічні процеси модернізації професійно-технічної освіти (ПТО) України в контексті загальноєвропейських та світових тенденцій розвитку суспільства зумовлюють необхідність першорядного дослідження проблем вдосконалення *якості професійної освіти*. Загальновизнано, що якісна професійно-технічна освіта постає вагомим чинником диверсифікації економіки в умовах ринку праці. Однією з її складових, що сьогодні має надзвичайну актуальність в умовах розвитку і вдосконалення ринкових відносин у конкурентному освітньому середовищі, є соціально-педагогічний феномен *стандартизації в галузі професійної освіти і навчання* (ПОН). А сучасним засобом проектування якісного освітнього продукту, який гармонійно поєднує запити особистості, суспільства, держави виступають державні стандарти ПТО.

На думку доктора педагогічних наук, професора, академіка Російської академії освіти, іноземного члена Академії педагогічних наук України, лауреата Державної премії РФ Олександра Новікова в сучасній системі освіти, виникає новий напрям педагогічної культури – *педагогічний стандарт*. Отже, *стандартизацію в галузі ПОН* доцільно розглядати передусім як педагогічну категорію.

*Предметом* нашого дослідження є процес виявлення особливостей стандартизації в системі початкової професійної освіти (ППО) Російської Федерації (РФ), що обумовлено рядом чинників, а саме: